

φαίνεται ἡ τοῦ θρηγουμένου ἀνδρὸς ἀρετὴ καὶ ἀξία· „οὐχί, οὐδέποτε θὰ ἐπιτρέψωμεν, κλεινὲ καὶ σεπτὲ ἡμῶν πρόεδρε, ὅπως τὸ νεκρὸν ἤδη σκῆνος τῆς εὐγενεστάτης καὶ ἀθανάτου Σου ψυχῆς, ἐγκαταλείψῃ διὰ παντὸς τὸν οὐδὸν τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας, χωρὶς πρότερον νὰ Σοὶ ἀπευθύνωμεν τὸν τελευταῖον καὶ ἐγκάρδιον ἡμῶν ἀσπασμὸν. Μετὰ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐλογίας τῆς μητρὸς ἡμῶν ἐκκλησίας, ἡ ἡμετέρα ὁδὸν καὶ τὸ ἡμέτερον εἰσεβὲς καθήκον, ζητοῦσιν ἤδη τὸν λόγον.“

„Ὅ,τι ἐπραξας ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, αἰδιδιμε ἄνερ, εἶναι τὸ ἐλάχιστον μέρος τῆς εὐρυτάτης ἐνεργείας Σου, ὑπὲρ τῶν συμφερόντων καὶ τοῦ κλέους τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ὁ βίος Σου ἀφιερώθη εἰς τὸ αὐτὸ ἰδεῶδες, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου καθιδρύθη καὶ ἡ ἡμετέρα Ἀκαδημία. Καὶ τὸ ἰδεῶδες τοῦτο ἐστὶ καὶ ἔσται — ἡ στερέωσις τοῦ οὐγγρικοῦ ἔθνους ἐπὶ βάσεων ἀκλονήτων, καὶ ἡ ἀνύψωσις αὐτοῦ πρὸς τὰ διανοητικὰ ὕψη — τοῦθ' ὅπερ ὑπῆρξε τὸ σταθερὸν καὶ διηνεκὲς μέλημα καὶ προσφιλέστατον μελέτημα τῆς νεότητός Σου, τῆς ἀνδρικῆς καὶ γεροντικῆς ἡλικίας Σου. Καὶ ἡ θεία πρόνοια ἐστεφάνωσε τὰς εὐγενεῖς καὶ πατριωτικὰς προσπικτεῖας σου. Οἱ αἰδιδιμοὶ καὶ ἐνδοξοὶ ἄνδρες τῆς ἡμετέρας πατρίδος, οἵτινες πρὸ Σοῦ ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν αὐτὸν ἐθνοσωτήριον σκοπὸν, μετ' ἐνθουσιώδους φιλοπατρίας προπαρεσκευάσαν μόνον τὸ ἔδαφος καὶ τὸν χώρον, καὶ ἐρρίψαν τὰς πρώτας βάσεις καὶ τοὺς θεμελίους λίθους. Σὺ δέ, μεγάτιμε πατριῶτα, κατῴρθωσας νὰ γίνῃς ὁ μέγας καὶ σοφὸς ἀρχιτέκτων τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν πολιτισμοῦ καὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς βασιλικὸς ὑπουργὸς τῆς παιδείας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, εἶχες τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δύναμιν, ὅπως ἐκτελέσῃς τὰς μεγάλας Σου καὶ σωτηρίου ἰδέας καὶ ἱκανοποιήσῃς τὸν πρὸς τὰ καλὰ ἔνθερον ζήλόν Σου. Τὸ ἀκατάβλητον θάρρος Σου καὶ ἡ ἀκούραστος ἐνέργειά Σου, ἐδημιούργησαν καθιδρύματα ἐκπαιδευτικὰ τε καὶ θρησκευτικὰ, μαρτυροῦντα τὴν πρόδοον τῆς χώρας ἡμῶν, πρόδοον καλύψασαν τὰς πολλὰς ἐλλείψεις τῶν παρελθόντων χρόνων, καὶ γενομένην ἀλλαγὴν ἐπὶ ἐκατόνταετηρίδα ὁλόκληρον, καὶ οὐχὶ ὡς παρ' ἡμῖν ἐπὶ δύο περίπου δεκαετηρίδας, διὰ τῆς ἐκτάκτου πνευματικῆς ἐνεργείας Σου. Ἦδη δέ, ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τοῦ θλιβεροῦ ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ Σοῦ τοῦ προσφιλοῦς καὶ γεραροῦ ἡμῶν φίλου, οὐ μόνον θρηνοῦμεν τὴν μεγίστην ἀπώλειαν, ἣν ὑφίσταμεθα ἐν τῷ προσώπῳ Σου, ἀλλὰ καὶ εὐγνωμονοῦμεν τῇ θεῇ προνοίᾳ, τῇ διεποσῇ πανσόφως τὰς τύχας τῶν ἐθνῶν, ἣτις εὐδόκησε νὰ παραπεῖναι τὰς ὑπουργικὰς Σου καὶ ἐθνωφελεῖς λειτουργίας ἐπὶ 16 ὁλοκλήρους ἐνιαυτοῦς· ὁ ἀδυσώπητος νόμος τῆς φύσεως ἀπὸ τοῦ ἐφημέρου τούτου κόσμου Σὲ καλεῖ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν· ἀλλὰ τὰ ἔργα Σου, αἱ ἰδέαι καὶ τὰ φρονήματά Σου, θὰ μένωσι διὰ παντὸς εἰς τὰ σοφὰ συγγράμματά Σου, προτρέποντα ἡμᾶς ἐπὶ τὰ πρόσω. Ὅ,τι ποτὲ

εἶπε περὶ τοῦ Ἀγρικόλα ὁ μέγας ἱστορικὸς τῆς Ῥώμης, αὐτὸ τοῦτο καὶ ἡμεῖς σήμερον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ Σοῦ — πᾶν ὅ,τι ἡγαπήσαμεν καὶ ἐθυμασάμεν ἐν Σοί, τοῦτο ζῇ καὶ ζήσεται εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς, μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος — ἐφ' ὅσον δὲ ἡ οὐγγρική γλῶσσα θὰ ἀντήχῃ ἐπὶ τῆς καθέδρας τῶν Σχολῶν, καὶ εἰς τὰς στοὰς καὶ τὰς αἰθούσας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ἐφ' ὅσον αἱ δεήσεις καὶ αἱ προσευχαὶ πρὸς τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν, θὰ λέγονται οὐγγρῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὥς Σὺ ἐπανεφέρεις εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν δόξαν καὶ λαμπρότητα — ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, οἱ μετὰ ἐνδομύχου συγγκινήσεως οὔτοι λόγοι, οὐς ἐμπνέει ἡμῖν ἡ μεγάλη καὶ ἐγκάρδιος ἡμῶν θλίψις καὶ ὁ ἀπὸ Σοῦ ἀποχωρισμὸς, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον θὰ διατηρῶσι τὸ σθένος καὶ τὸ ἀπήχημα αὐτῶν καὶ εἰς τὰς μελλούσας γενεὰς τῆς φιλάτης ἡμῶν πατρίδος.“

„Αἰωνία καὶ μακαρία ἡ μνήμη Σου, σεπτὲ καὶ ἐνδοξε πατριῶτα!“

Οὕτω τιμῶσι καὶ γεραίρουσιν ἐνταῦθα οὐ μόνον ζῶντας, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον, τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας καὶ μεγάλους εὐεργέτας τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐν Βουδαπέστη οὐγγρικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, καὶ τῆς ἀποβιώσεως τοῦ προέδρου αὐτῆς καὶ ὑπουργοῦ τῆς παιδείας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Αὐγούστου Tréfort. Μετὰ πλείστης δὲ χαρᾶς τοῦ πανελληνίου ἡκούσθη πρὸ μικροῦ, ὅτι οὐκ εἰς μακρὰν ἀρχεται λειτουργοῦσα καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις ἑλληνικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν, ἀποτελεσθέντος ἤδη καὶ προπαρασκευασθέντος τοῦ λαμπροῦ αὐτῆς μεγάρου, δι' οὗ οἱ αἰδιδιμοὶ ἱδρυταὶ Γεώργιος Σίνας καὶ Σίμων Σίνας πατὴρ καὶ υἱός, ἀπεθανάτισαν καὶ ἐκλείσαν τὸ ὄνομα αὐτῶν. Πρὸ ἐξαμηνίας περίπου ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ „Ἐστία“, ἀξιολόγῳ περιοδικῷ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ κανονισμὸς τῆς Σιναίας ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας, ὃν ἄριστα συνέταξεν ὁ σοφὸς καὶ κλεινὸς Ἀλέξανδρος Ρ. Παγκαβῆς· οὐδὲν λοιπὸν ὑπολείπεται νῦν πρὸς τὴν ἐναρξιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας, εἰμὴ μόνῃ ἢ πρὸς τοῦτο καλὴ θέλησις τοῦ ἐνεστώτος μεγαλουργοῦ Ὑπουργοῦ Χαριλάου Τρικούπη. Ἡ τῆς ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας ἐναρξίς ἐσται, ἀναμφιβόλως, λαμπρὸν καὶ ἐνδοξον ἔργον τῶν ὑπουργικῶν αὐτοῦ ἀγώνων καὶ κατορθωμάτων.

Τὸ ἑλληνικὸν ἡμῶν ἔθνος, ἄνευ τῆς ἐν Ἀθήναις λειτουργούσης ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, φαίνεται στερούμενον τοῦ λαμπροῦ καὶ χρησίμου φωτός, πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πρόδοον καὶ προκοπὴν. Διό, ἄνευ ἀναβολῆς, ἡ βασιλικὴ τῆς Ἑλλάδος κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ἀνάψῃ τὸ φῶς τοῦτο τῆς διανοίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν πανελλήνων, ἀφ' οὗ ἡ μεγαλόδορος φιλοπατρία τοῦ Σίνα καθιδρύσατο μεγάλῃν καὶ λαμπρὰν τὴν ἀκαδημαϊκὴν λυχνίαν.

Ἐν Βουδαπέστη, τῇ 30. Αὐγούστου 1888.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΠΙΘΗΚΩΝ.

Ἡ μεταξὺ τῶν εἰς τὰς ἀνωτέρας ἀναπτύξεως βαθμίδας ἀνηκόντων θηλαστικῶν ζώων, ἰδίᾳ τῶν ἀνθρωποειδῶν εἴτε ἀνθρωπομόρφων καλουμένων πιθήκων, καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὑφισταμένη εἰς πολλὰ ὁμοιότης, προσεῖλκυσε ἀνάγκην τὴν πρόσοχὴν πολλῶν ἐπιστημόνων καὶ προύκάλεσε πολλὰς φυσικοφιλοσοφικὰς παρατηρήσεις καὶ θεωρίας· ἐπανειλημμένως δὲ ὑπὸ πολλῶν φυσιοδιφῶν ἐπεβεβαιώθη, ὅτι ἡ διαφορὰ ἐν

τῇ πνευματικῇ ἀναπτύξει μεταξὺ ἀγρίων τινῶν λαῶν καὶ τῶν μεμορφωμένων Εὐρωπαίων εἶναι μεγαλητέρα τῆς μεταξὺ τῶν ἀγρίων τούτων λαῶν καὶ τινῶν εἰδῶν πιθήκων, οἷον τῶν γιββόνων, γορίλλων καὶ κίμπαζων, ὑφισταμένης διαφορᾶς.

Ἐν τοῖς κατωτέρω θὰ ἀναφέρωμεν ὀλίγα παραδείγματα τῆς ὁμοιότητος ταύτης τῶν πιθήκων πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Πρὸ παντὸς ἄλλου ἄξιον περιεργείας εἶνε ὅτι οἱ πίθηκοι

τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἐν τῇ πνευματικῇ αὐτῶν ἀναπτύξει προέβησαν μέχρι τῆς μορφώσεως οἰκογενειακοῦ βίου, ὅστις ὡς γνωστὸν εἶνε ἡ βάσις καὶ τὸ θεμέλιον πάσης καλῶς ὀργανωμένης κοινωνίας.

Οἱ γορίλλαι τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς ζῶσιν ἐν μικραῖς πατριαρχικαῖς οἰκογενείαις· τὸν οἰκογενειακὸν βίον διάγει καὶ ὁ κιμπαζῆς τῶν αὐτῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ πιθήκοι οὗτοι ζῶσιν, ὡς καὶ πολλοὶ μέχρι τῆς σήμερον ἄγριοι λαοί, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πειθαρχίας εἰς ἀνωτέραν τινα ἐξουσίαν: Ἐκάστη ὁμάς εἴτε οἰκογένεια ἔχει ἓνα μόνον ἀρχηγόν, ἄρρενα καὶ προβεβηκότα πρὸς τὴν ἡλικίαν· τὰ θήλεα εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του, τὰ τέκνα ὑπακούουσιν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ὑπηρετοῦσι μέχρις ὅτου ἡλικιωθῶσιν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε βαρυνόμενα τὴν ἐξάρτησιν καὶ ὑπεξουσιότητα ἐγκαταλείπουσιν ἢ καὶ φονεύουσιν αὐτόν.

Μεγάλως ἀνεπτυγμένη παρὰ τοῖς πιθήκοις τῶν ἀνωτέρων τάξεων εἶνε ἡ μητρικὴ στοργή. Ὁ ἱεραπόστολος Savage ἀναφέρει μεταξὺ πολλῶν ἄλλων καὶ τὸ ἐξῆς παράδειγμα περὶ τῆς μητρικῆς ἀγάπης τῶν πιθήκων: „Ἐν ἐκ τῶν θηλέων μιᾶς οἰκογενείας κιμπαζῶν ἐκάθητο μετὰ τοῦ ἄρρενος καὶ τῶν δύο μικρῶν τῆς ἐπὶ τινος δένδρου. Ἡ πρώτη αὐτῆς κίνησις, μόλις μὲ εἶδε, ἦτο νὰ καταβῇ δρομαία ἀπὸ τοῦ δένδρου καὶ νὰ κρυφθῇ μετὰ τοῦ ἄρρενος ὀπισθεν θάμνου τινός. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ μικρὸν εἶχε μείνῃ ὀπίσω, ἐπανήλθεν ἡ μήτηρ μετὰ σπουδῆς πρὸς βοήθειάν του, ἀνεπήδησεν ἐπὶ τοῦ κλάδου καὶ ἔλαβε τὸ μικρὸν μεταξὺ τῶν βραχιόνων τῆς. Κατὰ τὴν στιγμὴν ὅμως ταύτην ἐφρονεῦθη ἡ δυστυχὴς μήτηρ διὰ τινος σφαίρας, ἥτις ἐπλήγησε καὶ τὸν πρόσθιον βραχίονα τοῦ μικροῦ τῆς.“

Ἄν παραβάλῃ τις τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα τῆς μητρικῆς ἀγάπης πρὸς τὴν μεγάλην ἀδιαφορίαν, μεθ' ἧς οἱ ἄγριοι ἀποχωρίζονται ἀπὸ τῶν τέκνων τῶν καὶ λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας των, φαίνεται πραγματικῶς, ὅτι μεταξὺ τῶν πιθήκων ὑπάρχουσι βαθύτερα καὶ τρυφερώτερα αἰσθημάτων ἢ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τῆς κατωτάτης πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Ἀγρία τις ἐκ τῆς Νέας Ζηλανδίας π. χ. ἔβλεπε μετὰ τῆς μεγίστης ἀδιαφορίας τὸν υἱὸν τῆς ἀναχωροῦντα μετὰ τοῦ θαλασσοπόρου Κούκ, ἃν καὶ οὗτος προσεπάθει ἐκ παντὸς τρόπου νὰ τῇ καταστήσῃ καταληπτόν, ὅτι οὐδέποτε πλέον ἐμελλε νὰ ἐπανίδῃ τὸν υἱὸν τῆς.

Ἀλλὰ καὶ πατρικῆς ἀγάπης διάφορα τεκμήρια δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν οἱ ἡλικιωμένοι πιθήκοι ὑπερασπίζουσι καὶ προστατεύουσι τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν των ἢ τῶν ὁμάδων, τῶν ὁποίων εἶναι ἀρχηγοί. Τοῦτο δὲ συμβαίνει πάντοτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διότι ὑπάρχουσι πολυάριθμοι φυλαί, εἰς τὰς ὁποίας οἱ πατέρες οὔτε καὶ τὰ ἴδια τῶν τέκνα γνωρίζουσιν.

Οἱ ἀνθρωπόμορφοι πιθήκοι ἔχουσι συνήθως μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὰ μικρὰ παιδία, καὶ πολλάκις μάλιστα συμβαίνει εἰς τὰ δάση νὰ ἀρπάξωσιν ἀπὸ τὰς γυναῖκας τὰ τέκνα των. Ἰδίως δὲ οἱ ἄρρενες πιθήκοι ἔχουσιν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην εἰς τὸ γυναικεῖον φύλον. Κυνοκέφαλός τις πιθήκος τοῦ θηριοτροφείου τοῦ βοτανικοῦ κήπου ἐν Παρισίοις εἶχεν ἐκ φύγῃ ποτὲ ἐκ τοῦ κλωβοῦ του καὶ πληγώσῃ τὸν φύλακα Ῥιχάρδον. Ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὸν ἐξηγῆριωμένον πιθήκον, ὅπως τὸν συλλάβῃ, ἡ θυγάτηρ τοῦ φύλακος Ῥιχάρδου, ἥτις ἐγνώριζε τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην τοῦ πιθήκου, ἔτρεξε πρὸς τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ κλωβοῦ καὶ ἐνηγκαλίσθη μικρὸν τινα ἐκεῖ ἱστάμενον παῖδα. Τοῦτο ἰδὼν ὁ πιθήκος ἔτρεξε φωνάζων εἰς τὸν κλωβὸν του, ὅπως ἐκδι-

κιδῇ ἐκεῖνον, ὅστις ἐτόλμησε νὰ διεγείρῃ τὴν ζηλοτυπίαν του, καὶ τοιουτοτρόπως συνελήφθη πάλιν ἐντὸς τοῦ κλωβοῦ του.

Εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν ἀγῶνας οἱ πιθήκοι μάχονται καὶ φονεύονται ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ ἄγριοι ἄνθρωποι. Ὡς εἰπομεν ἀνωτέρω, οἱ γορίλλαι ἔχουσι πάντοτε ἐν ἐκάστῃ ὁμάδι ἓνα μόνον ἄρρενα καὶ ἡλικιωμένον ἀρχηγόν· οὗτος, ὡς ὁ ἰσχυρότερος, φαίνεται ἐνίοτε πολὺ αὐστηρὸς πρὸς τοὺς νεωτέρους πιθήκους· ἂν ὅμως οὗτοι εἶναι ἀρκετὰ ἡλικιωμένοι καὶ εὐρίσκωνται ἐν τῇ πλήρει ἀναπτύξει τῶν δυνάμεων των, ἐπιτίθενται κατὰ τῶν γερόντων καὶ ἀγωνίζονται μέχρι θανάτου, ὅπως ἀποκτήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν των. Εἶναι γνωστὸν ὅτι πολλοὶ φυλαὶ ἀγρίων λαῶν φονεύουσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τοὺς γερόντας των ἢ τοὺς θάπτουσι ζωντανούς ἢ τοὺς ἐγκαταλείπουσιν, ὅταν δὲν εἶναι πλέον εἰς θέσιν νὰ συντηρηθῶσιν ἢ ὑπερασπισθῶσιν. Τοιαῦτα γεγονότα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἡθικὴ δύναται νὰ κατέλθῃ εἰς ἐπὶ κατωτέρας βαθμίδας τῆς τῶν ζώων, εἰς τινὰς τοῦλάχιστον φυλάς, αἵτινες ἐν τῇ ἀναπτύξει των ἔμειναν πολὺ ὀπίσω.

Εἰς τοὺς ἀγῶνας των μεταχειρίζονται οἱ πιθήκοι, ὅπως καὶ οἱ ἄνθρωποι, κατ' ἐξοχὴν τὰς χεῖρας. Περιβάλλουσι μὲ τοὺς βραχιόνάς των τὸ σῶμα τοῦ ἀντιπάλου ἢ συλλαμβάνουσιν ἀλλήλους, κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀθλητῶν, ἀπὸ τὸν λαιμὸν καὶ δάκνουσι μεταξὺ των τὰ πρόσωπα. Ἡ ἰσχυρὰ ἀνάπτυξις τῶν ὀδόντων αὐτῶν καθιστᾷ τὴν μέθοδον ταύτην φυσικὴν. Οἱ Οὐραγγουτᾶνοι ὅμως δὲν μεταχειρίζονται τόσον συχνὰ τοὺς ὀδόντας των ὡς ὄπλον, ὅσον οἱ κιμπαζᾶι. Ἐν τῇ Νέα Γουινέα ὑπάρχει ἄγριός τις λαός, ὅστις μεταχειρίζεται ὡσαύτως τοὺς ὀδόντας ὡς ὄπλον. Ἄλλως τε παρατηροῦνται καὶ ἄλλαι ὁμοιότητες μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ πιθήκων ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ μάχεσθαι. Οἱ Γορίλλαι, οἱ μεγάλοι οὗτοι πιθήκοι, ὁσάκις ἀντεπεξέρχονται κατὰ τῶν ἐχθρῶν των, ἐκπέμπουσιν ὀξύτατας κραυγὰς, αἵτινες ὁμοιάζουσι πολὺ πρὸς τὸν ἀλαλαγμὸν τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων καὶ πολλῶν συγχρόνων ἀγρίων λαῶν. Οἱ πιθήκοι οὗτοι πλησιάζουσιν ἀκολουθῶς πρὸς τὸν ἐχθρόν, ἐνῶ συγχρόνως τύπτουσι μὲ τοὺς γρόνθους τὰ στήθη των.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ αὐτὴ συνήθεια ὑπάρχει καὶ εἰς τινὰς ἀγρίους, πολεμικοὺς λαούς. Ὁ Γορίλλας ἐπιτίπτει μετ' ἀκρατήτου ὀρμῆς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ του. Ἐφορμᾷ κατ' αὐτοῦ, ὑπ' οὐδεμιᾶς ἀπειλῆς ἢ πληγῆς ἀναχαιτιζόμενος. Ἄν ὁ κυνηγὸς δὲν προφθάσῃ ἐγκαίρως νὰ τὸν φονεύσῃ, συλλαμβάνεται ὑπὸ τῶν μακρῶν του βραχιόνων καὶ ἀποπνίγεται, πρὶν ἢ λάβῃ τὸν καιρὸν νὰ γεμίσῃ ἐκ νέου τὸ ὄπλον του. Ἄν ὁ Γορίλλας προσβληθῇ ὑπὸ ὀπλισμένου ἀνθρώπου, ἐφορμᾷ κατὰ πρῶτον κατὰ τοῦ τουφεκίου, ὅπως τὸ θραύσῃ. Τὸ αὐτὸ δὲ πράττει, καὶ ἂν ὁ ἐπιτιθέμενος κατ' αὐτοῦ εἶνε ὀπλισμένος μὲ ἀπλοῦν ῥόπαλον ἢ μὲ ῥάβδον· συλλαμβάνει αὐτὴν ἀμέσως καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν θραύσῃ, οὐδέποτε ὅμως ζητεῖ νὰ τὴν μεταχειρισθῇ, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, μεθ' ὅλην τὴν πρὸς τὸ μιμεῖσθαι τάσιν, ἥτις παρατηρεῖται ἐν γένει εἰς τοὺς πιθήκους, καὶ ἡ ὁποία εἰς τὸν γορίλλαν φαίνεται νὰ εἶνε πολὺ ὀλίγον ἀνεπτυγμένη. Ἐχουσιν ὅμως τὴν ἱκανότητα νὰ ῥίπτωσιν ἐξ ἀποστάσεως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ πᾶν ὅ,τι εὐρίσκουσι πρόχειρον. Ὅταν εὐρίσκωνται ἐπὶ τῶν δένδρων, τρέχουσιν ἐπὶ τῶν κλάδων καὶ ἐξακοντίζουσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ πᾶν ὅ,τι τύχῃ νὰ εὐρεθῇ πλησίον των, δηλαδὴ κλάδους καὶ καρπούς.

Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ φαντασθῶμεν ἐποχὴν τινα, καθ' ἣν στίφῃ ἀνθρώπων ἐμάχοντο κατὰ τῶν πιθήκων ἐκ τῶν κάτω

πρὸς τα ἄνω βίπτοντες κατ' αὐτῶν βροχὴν λίθων, καὶ δεχόμενοι ὡς ἀντάλλαγμα βροχὴν κλάδων καὶ καρπῶν. Φυσικῶ τῷ λόγῳ τὰ λίθινα ὅπλα ἐνίκησαν μὲ τὸν καιρὸν τὸ ξύλινα καὶ οἱ τρέχοντες ἄνθρωποι ἐδριάμβευσαν κατὰ τῶν ἀναρριχωμένων πιθήκων. Ἐξ ὧν ὅμως τῶν ζῶων μόνον οἱ πίθηκοι ὡς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν χειρῶν τῶν δύνανται νὰ ἐξακοντίζωσιν ὅπως ὁ ἄνθρωπος βέλη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ των.

Λίαν ἀνεπτυγμένον παρὰ τοῖς πιθήκοις εἶναι ὡσαύτως τὸ αἰσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν καλὴν θεραπείαν καὶ περιποίησιν, διὰ τὴν ὁποῖαν ἔχουσι μεγίστην εὐαισθησίαν. Ὁ πλοίαρχος Payne διηγείται, ὅτι γεαρός τις κιμπαζῆς τὸν ὅποιον εἶχε φέρῃ μαζῇ του εἰς Ἀγγλίαν ἐκ τῆς Ἀφρικῆς, κατὰ τὴν ἀφίξιν του εἰς τὴν παραλίαν προσέφερε τὴν χεῖρα εἰς ὅλους τοὺς ναύτας, ἐνῶ τὴν ἀπέσυρεν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους μὲ σημεῖα δυσμενείας καὶ ὀργῆς. Παρετηρήθησαν ὡσαύτως πολλοὶ πίθηκοι ἔχοντες μεγάλην ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τοὺς φύλακὰς των καὶ ἐκδηλοῦντες αὐτὴν διὰ παντοειδῶν θαπειῶν καὶ φιλοφρονήσεων. Ὁ κιμπαζῆς Μαφούκα ἐν τῷ ζωολογικῷ κήπῳ τῆς Δρέσδης εἶχε πρὸς τὸν διευθυντὴν μεγίστην ἀφοσίωσιν. Ὅτε ἀποθνήσκων εἶδε τὸν διευθυντὴν ἐλθόντα πλησίον του, ἔθηκε τὰς χεῖρας περὶ τὸν τράχηλόν του, τὸν ἐνηγκαλίσθη ἐπανεὶλημμένως, ἀκολούθως κατεκλίθη πάλιν εἰς τὴν θέσιν του, τῷ προσέφερεν ἔτι ἅπαξ τὴν χεῖρα καὶ εἶτα ἀπέθανεν ὡς ἄνθρωπος.

Ὡσαύτως δεικνύουσιν οἱ πίθηκοι ἐνίοτε μεγάλην ἀποστροφὴν πρὸς ἄλλα ζῶα. Αἰσθάνονται παραδείγματός χάριν τὴν αὐτὴν ἀπέχθειαν, ὅταν καὶ ὁ ἄνθρωπος, πρὸς τοὺς ὄφεις. Πρὸς ἄλλα πάλιν ζῶα δεικνύουσι μεγάλην συμπάθειαν καὶ ἀγάπην. Αἱ συμπάθειαι αὗται καὶ ἀντιπάθειαι βασιζονται ἐπὶ τινος λίαν δυσεξηγήτου ψυχολογικοῦ μυστηρίου. Ἐν τούτοις ὅμως δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι φιλικαὶ σχέσεις μεταξὺ διαφόρων εἰδῶν πιθήκων ἀναπτύσσονται καὶ ἐκδηλοῦνται μόνον ἐν καταστάσει ἡμερώσεως, ὅταν τὰ φυσικὰ ἐνστικτὰ διὰ τῆς ἀπομονώσεως καὶ διὰ νέων συνηθειῶν ἐξασθενωθῶσιν.

Ἐν τῇ φυσικῇ των ἀγρία καταστάσει φαίνονται οἱ πίθηκοι, ὅτι δεικνύουσι πρὸς ἄλλα ζῶα μᾶλλον ἀντιπάθειαν καὶ σκληρότητα. Οἱ ἀνθρωπόμορφοι πίθηκοι, πρὸ πάντων οἱ Οὐραγγουτᾶνοι, δεικνύουσι πανταχοῦ μῖσος καὶ ἀπέχθειαν πρὸς ἄλλα εἶδη πιθήκων. Τὸ μῖσός τοῦτο καὶ ἡ ἀσπονδος ἐχθρα εἶναι εἰς αὐτοὺς ἔμφυτος. Καταχρῶνται τὴν ὑπεροχὴν τῆς δυνάμεώς των κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων, τύπτουσιν αὐτοὺς καὶ ἐνίοτε προβαίνουν μάλιστα μέχρι τοῦ φόνου. Ἐν τῇ συμπεριφορᾷ των ταύτῃ πρὸς τὰ ἄλλα εἶδη τῶν πιθήκων ὑπάρχει τι τὸ παρέμφερές πρὸς τὴν ἀντιπάθειαν τῶν Ἀμερικανῶν Ἰρλανδῶν κατὰ τῶν Μαύρων. Τοιαῦτα φυλετικὰ μίσση εὐρίσκονται συχνότατα καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τα αἰσθηήματα ταῦτα τῆς ἀμοιβαίας ἀποστροφῆς καὶ ἀπεχθείας ὑφίστανται εἰσέτι καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης.

Οἱ πίθηκοι εἶναι λίαν εὐερέθιστοι καὶ ὀργίλοι, ἐκδηλοῦσι δὲ τὴν ὀργὴν των κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅπως καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ὁ φαλακρὸς κιμπαζῆς τοῦ Du Chaillu εἰδείκνυσεν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην εἰς τινὰ ὠρισμένα φαγητὰ καὶ ὁσάκις τῷ ἔδιδον φαγητόν τι, μὴ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ὁρεξίν του, τὸ ἔρριπτε κατὰ γῆς καὶ τὸ ἐποδοπάτει ἐκδηλῶν τὴν ἀγανάκτησίν του, ὅπως τὰ μικρὰ κακῶς ἀνατεθραμμένα παιδία. Ὁ Οὐραγγουτᾶνος τοῦ Δρ. Ἀβελ ὠργίζετο καθ' ὑπερβολὴν ὁσάκις τῷ ἀπεποιοῦντο καρπὸν τινὰ, τὸν ὅποιον ἐπεθύμει νὰ φάγῃ. Ἐκυλίστο κατὰ γῆς καὶ ἐφώνα-

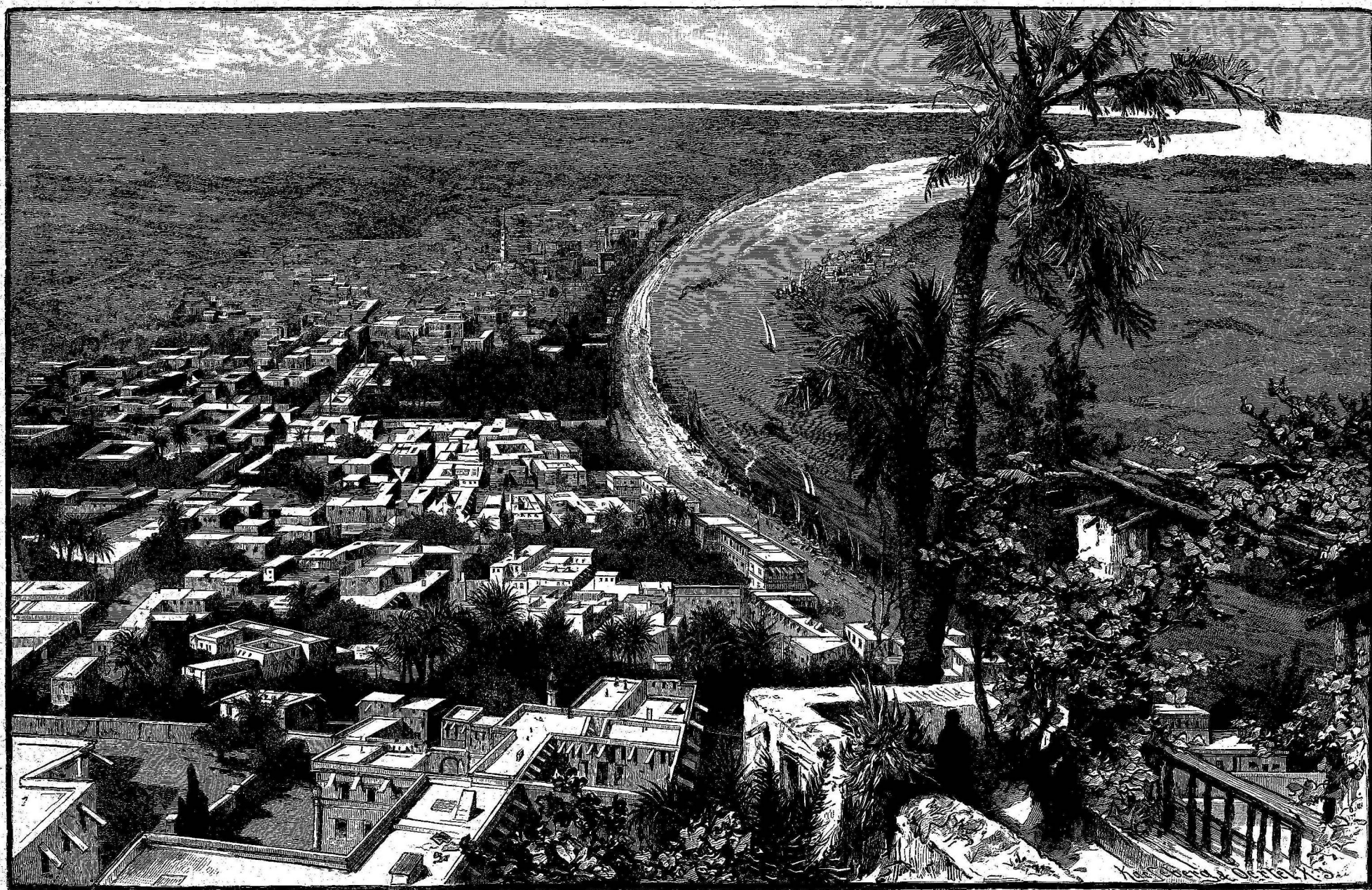
ζεν ὡς ἀνάγωγον ὠργισμένον παιδίον καὶ ἐπὶ τέλους ἐκρύπτετο εἰς μίαν γωνίαν.

Οἱ πλεῖστοι ἡμερωμένοι πίθηκοι πίνουνσιν εὐχαρίστως οἶνον καὶ ῥακὴν, ἡ δὲ μέθη των ὁμοιάζει καθ' ὅλα πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν εἶναι μεθυσμένοι, οἱ πόδες των κλονοῦνται, ἡ γλῶσσά των δεσμεύεται, καὶ ἐν γένει ὁμοιάζουσιν εἰς ὅλας τὰς κινήσεις πρὸς μεθυσμένους ἀνθρώπους.

Ὅπως μεταξὺ διαφόρων εἰδῶν πιθήκων ὑφίστανται μεγάλοι ἐχθραὶ καὶ ἀντιπάθειαι, οὕτω οἱ πίθηκοι τοῦ αὐτοῦ εἶδους βοηθοῦνται μεταξὺ των καὶ συνασπίζονται ἐν ὥρᾳ κινδύνου. Ὡσαύτως σχεδιάζουσι καὶ ἐκτελοῦσιν ἀπὸ κοινοῦ διαφόρους ἐπιχειρήσεις· πολλάκις τοποθετοῦνται ὅλοι κατὰ σειρὰν καὶ ἀποτελοῦσιν οὕτω μακρὰν ἄλυσιν, ὅπως μεταφέρωσι μακρὰν ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα καρπούς ἢ ἄλλα ἀντικείμενα τὰ ὅποια κλέπτουσι. Κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν φαίνεται ὅτι τηροῦσιν ὠρισμένον τι πειθαρχικὸν σύστημα, ἔχουσι τοὺς ἀκροβολιστάς των, θέτουσι φρουράς, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτοὺς προσεκτικούς εἰς ἐπικείμενους κινδύνους, καὶ ὅλοι ἐνεργοῦσι μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας καὶ συμφωνίας, μόλις ἴδωσιν ἑαυτοὺς αἰφνιδίως προσβαλλομένους. Διάφοροι περηγηταὶ βεβαιοῦσιν ὅτι οἱ πίθηκοι κατὰ τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν μάχας σηκώνουσι τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς φέρουσιν ἐκτὸς τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἰς μέρος ἀσφαλές. Ὁ ἱεραπόστολος Savage παρετήρησε τοῦτο εἰς τοὺς κιμπαζᾶς καὶ διηγείται τὰ ἑξῆς: „Ἄν ἡ πληγὴ δὲν ἐπιφέρῃ ἀμέσως τὸν θάνατον, προσπαθοῦσι νὰ σταματήσωσι τὸ αἷμα, θέτοντες τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς πληγῆς, καὶ ἂν δὲν δυνηθῶσι νὰ κατορθώσωσι τοῦτο διὰ τῆς χειρὸς, μεταχειρίζονται φύλλα καὶ χόρτα.“ Ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ πράττουσι καὶ οἱ ἰθαγενεῖς τῶν Νέων Ἑβριδῶν.

Σχεδὸν ὅλοι οἱ πόλεμοι τῶν λαῶν, οἵτινες εὐρίσκονται εἰσέτι ἐπὶ τῆς κατωτάτης βαθμίδος τῆς κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, ἔχουσιν ὡς μόνον καὶ κύριον σκοπὸν τὴν κατοχὴν γονιμῶν καὶ καρποφόρων χωρῶν, ὧν ἑκάτερος τῶν διαμαχομένων λαῶν ἀντιποιεῖται. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ μεγάλοι πίθηκοι, καὶ ἰδίᾳ οἱ γορίλλαι, ἐπιτίθενται ὅχι μόνον κατὰ τῶν ἄλλων πιθήκων ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἀγριμαίων ζῶων, ὅπως ἐκδιώξωσιν αὐτὰ ἐκ τῆς χώρας, τὴν ὁποῖαν ἐπιθυμοῦσι νὰ νέμονται καὶ νὰ κατοικῶσι μόνοι. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐνεργοῦσιν ἀπὸ κοινοῦ καὶ πολλάκις κατορθοῦσι διὰ τῆς κοινῆς αὐτῶν καὶ λελογισμένης ἐνεργείας νὰ γίνωσιν ἀπόλυτοι κύριοι τῆς χώρας των, ἀπὸ τῆς ὁποίας τότε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐλέφαντες ἀποσύρονται. Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ζώοις ἡ ἐπιρροὴ τῆς πειθαρχίας, τῆς στρατηγικῆς τέχνης καὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ὅπλων ἐκδηλοῦται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις.

Εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσιν, ὅτι τὰ κατοικίδια ζῶα ἔχουσι πολλάκις μεγάλην λεπτότητα ἐν τῇ προαισθήσει ἀπροόπτων κινδύνων. Ἡ προαίσθησις αὕτη παρετηρήθη πολλάκις εἰς τοὺς ἵππους καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς κύνες, οἵτινες ἀκριβῶς ἐνεκα τοῦ ἐνστικτοῦ τούτου, δι' οὗ προαισθάνονται τοὺς ἐπικείμενους κινδύνους, εἶναι οἱ ἄριστοι ἡμῶν ὑπερασπισταὶ καὶ φύλακες. Τὴν αὐτὴν ἰδιότητα ἔχουσι καὶ οἱ πίθηκοι, ἀλλ' εἰς ἔτι μείζονα βαθμὸν ἀνεπτυγμένην. Ὁ Vaillant διηγείται, ὅτι ὁ κυνοκέφαλος πίθηκος, ὅστις τὸν συνώδευσεν κατὰ τὸ ταξιδίδιον του εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς, ἦτο ὁ ἀσφαλίστατος ὁδηγός του. Ἡμέραν καὶ νύκτα προσοιθάνετο τὴν προσπέλασιν καὶ τοῦ ἐλαχίστου κινδύνου· ἐφώναζε καὶ ἐξεδήλου τὸν φόβον του διὰ παντοίων σημείων, πρὶν ἢ εἰσέτι οἱ κύνες ἀνακαλύψωσι τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον.

KAPTORM.

Γνωστή εἶνε ἡ περιέργεια τῶν πιθήκων· εἷς τινες ὅμως ἐξ αὐτῶν ἡ ιδιότης αὕτη δὲν εἶναι καθαρῶς παθητική, καὶ ἡ προσοχή, μεθ' ἧς παρατηροῦσι τὰ περὶ αὐτοὺς συμβαίνοντα, δὲν εἶναι πάντοτε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ θαυμασμοῦ ἢ τῆς ἐκπλήξεως. Ἐπ' ἴσης γνωστή εἶναι ἡ πρὸς τὸ μιμεῖσθαι ῥοπή των. Ἀλλ' ὅπως μιμηθῇ τις, ὀφείλει πρότερον νὰ παρατηρήσῃ καὶ τὸ παρατηρητικὸν τοῦτο ἔχουσιν οἱ πιθήκοι εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ἀνεπτυγμένον. Ὅτε ἡμέραν τινὰ ὁ σοφὸς Flourens, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ ζωολόγου G. Saint-Hillaire, ἐπεσκέφθη τὸν βοτανικὸν κήπον τῶν Παρισίων, οὐραγγοῦτᾶνός τις δὲν ἔπαυε νὰ παρατηρῇ μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὸν γηραιὸν ζωολόγον. Ἀφ' οὗ τὸν παρετήρησεν ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον, ἤρπασεν αἰφνης μίαν ῥάβδον καὶ στηριζόμενος ἐπ' αὐτῆς ὡς γέρον, ἐμιμεῖτο μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας τὸν περιφήμον ἐπισκέπτην του. Ἄλλος τις οὐραγγοῦτᾶνος τοῦ αὐτοῦ κήπου εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναβῇ ἐπὶ μιᾷ καθέκλας ὅπως σύρῃ τὸν μάνδαλον καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν. Ὁ φύλαξ ἀπεμάκρυνε τὴν καθέκλαν ἀπὸ τῆς θύρας, ἀλλ' ὁ πιθήκος ἔτρεξεν ἀμέσως εἰς τινὰ γωνίαν, ἔλαβε μίαν ἄλλην καθέκλαν, τὴν ἐπλησίασεν εἰς τὴν θύραν, ἀνέβη ἐπ' αὐτῆς, ἔσυρε τὸν μάνδαλον, καὶ ἐξῆλθε τοῦ κλωβοῦ του.

Τὰ γεγονότα ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι οἱ πιθήκοι σκέπτονται, συλλογίζονται, ἔχουσιν εἰς τὰς πράξεις των ὀρισμένον τινὰ σκοπὸν, καὶ ἐννοοῦσι σαφῶς τὴν μεταξύ αἰτίας καὶ αἰτιατοῦ σχέσιν.

Ὁ περιφήμος διὰ τὴν εὐφυΐαν του κίμπαζης τοῦ Buffon ἤξευρε νὰ μεταχειρίζηται μετὰ μεγίστης δεξιότητος τὴν κλεῖδα, καὶ νὰ ἀνοίγῃ δι' αὐτῆς τὴν θύραν. Ὅσάκις δὲν εὗρισκε τὴν κλεῖδα εἰς τὴν θύραν, ἐζήτηι αὐτὴν ἀλλαχοῦ. Ὅσαύτως κατὰ τὸ φαγητόν του ἐφέρετο ὡς ἄνθρωπος καλῆς ἀνατροφῆς, ἔτρωγε μὲ κοχλιάριον καὶ πηρούριον, μετεχειρίζετο χειρόμακτρον καὶ ἔχεε μόνος οἶνον εἰς τὸ ποτήριόν του. Ὅσάκις ἤθελε νὰ πῖν τείον, προητοίμαζεν ὁ ἴδιος τὸ φιάλιον καὶ τὸ ὑποκρατηρίδιον, ἔθετε ζάχαριν, ἔχεε τὸ τείον καὶ περιέμενεν ἕως ὅτου νὰ ψυχρανθῇ τὸ ποτόν.

Ἡ ἰκανότης τοῦ μανθάνειν δι' ἀπομιμήσεως εἶναι εἰς τοὺς πιθήκους εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν ἀνεπτυγμένη. Ὁ Μαφούκας ἐν τῷ ζωολογικῷ κήπῳ τῆς Δρέσδης, τὸν ὅποιον ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, παρετήρει πάντοτε ἂν ἡ θύρα ἦτο ἀνοικτὴ ἢ κεκλεισμένη. Ὅχι μόνον τὴν ἤνοιγε μόνος ἀλλὰ καὶ ἐκλεπτε τὴν κλεῖδα καὶ τὴν ἔκρυπτε ὑπὸ τὸν βραχίονά του, ὅπως τὴν μεταχειρισθῇ βραδύτερον ἐν ἐνάγκῃ εἰς ὁμοίαν περίστασιν. Παρατηρήσας ποτὲ ζυλουργόν τινὰ ἐργαζόμενον πλησίον του, ἤρπασε τὸ ἀρίδιον καὶ ἤρχισε νὰ τρυπᾷ εἰς διάφορα μέρη τὴν τράπεζαν, εἰς τὴν ὁποίαν συνείδιζε νὰ

τρώγῃ τὸ γεῦμά του. Ὅταν ἐγευματίζεν, ἐγέμιζεν ὁ ἴδιος τὸ φιάλιόν του ἐκ τῆς παρακειμένης ὑδρίας προσέχων συγχρόνως νὰ μὴ ὑπερχυλίσῃ τὸ ὕδωρ.

Ὁ Δρ. Cobs εἶχε μικρὸν τινὰ οὐραγγοῦτᾶνον, εἰς τὸν ὅποιον ἔδωκε ποτὲ τὸ ἡμισυ ἐνὸς πορτοκαλλίου. Τὸ ἕτερον ἡμισυ ἔκρυφεν εἰς τὸ ἐρμάριον, κατεκλίθη ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου καὶ προσεποιεῖτο ὅτι κοιμᾶται. Ὁ πιθήκος ἐπλησίασεν ἀθορύβως καὶ μετὰ προσοχῆς πρὸς αὐτὸν ὅπως βεβαιωθῇ ἂν πράγματι κοιμᾶται, ἀκολούθως ἠνέφξε τὸ ἐρμάριον, ἔφαγε τὸ ὑπολειφθὲν πορτοκάλιον, ἔκρυφεν ἐπιμελῶς τὸν φλοιὸν εἰς τὴν θερμάστραν ὑπὸ τινὰ ρυκανήματα, ἐπλησίασε πάλιν πρὸς τὸν κύριόν του διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἂν κοιμᾶται ἀκόμη, καὶ ἐπὶ τέλους κατεκλίθη καὶ αὐτὸς διὰ νὰ κοιμηθῇ.

Τοιαῦτα παραδείγματα δεικνύουσι κατὰ τί περισσότερον παρὰ ἔνστικτον. Ὁ πιθήκος εἶχε τὴν συνείδησιν ὅτι διέπραττεν ἀξιόποινον πράξιν καὶ διὰ τοῦτο ἐφρόντισε πρότερον νὰ βεβαιωθῇ ὅτι θὰ μείνῃ ἀπαρτήρητος. Ἡ ἡθικὴ πολλῶν ἀνθρώπων ὅχι μόνον ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῶν καταστάσει ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πολιτισμῷ ἔτι καὶ σήμερον βασίζεται ἐπὶ ὁμοίων βάσεων.

Διὰ νὰ ἴδῃ τις τὴν πανουργίαν καὶ δολιότητα τοῦ πιθήκου, πρέπει νὰ τὸν παρατηρήσῃ, ὅταν προσπαθῇ νὰ ἐκδικηθῇ ἐκείνον, ὅστις τὸν ἔβλαψεν. Ὁ διάσημος Γερμανὸς περιηγητῆς A. Bastian ἐταξείδευε ποτὲ μὲ ἐν πλοῖον, εἰς τὸ ὅποιον οἱ ναῦται διετῆρουν πρὸς διασκέδασίν των μικρὸν τινὰ πιθήκον. Εἷς ἐκ τῶν ναυτῶν ἐτιμώρησε διὰ τινὰ ἀταξίαν τὸν πιθήκον τοῦτον, ὅστις μόλις ἡλευθερώθη ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ναύτου, ἀνερχιχθὲν ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ὠργισμένος. Κατὰ τὸ ἀπόγευμα ὁ ναύτης ἐσκόπευε νὰ πλύνῃ μερικὰ φορέματα, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὰ ἔφερεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος μετὰ τινος ἀγγείου πλήρους ὕδατος. Ὁ πιθήκος τὸν παρετήρει μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἐκ τῆς θέσεώς του, καὶ μόλις εἶδεν αὐτὸν ἀπομακρυνθέντα δι' ἄλλην τινὰ ἐργασίαν, κατέβη ἐκ τοῦ ἱστοῦ ταχὺς ὡς ἀστραπή, ἔρριψε τὰ φορέματα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν. του. Ὅτε ὁ ναύτης ἐπέστρεψε διὰ νὰ πλύνῃ τὰ φορέματά του, ἀκούει ἄνωθεν τὰς φωνὰς τοῦ πιθήκου, ὅστις μὲ παντὸς εἶδους μορφασμοὺς ἐδείκνυε μὲ τὴν χεῖρα εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων παραδειγμάτων καταφαίνεται ἡ ζωηρὰ νοημοσύνη, ἡ ταχὺς ἀντίληψις, τὸ παρατηρητικόν, ἡ μεγάλη προσοχή καὶ ἡ σκέψις, τὸ μνημονικόν, αἱ καλὰ καὶ κακὰ ῥοπαὶ τῶν πιθήκων καὶ ἡ μεγάλη κατὰ πολλὰ ὁμοιότης αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀγγίους καὶ μὴ ἀνεπτυγμένους λαοὺς τῶν ἡμετέρων εἰσέτι χρόνων.

ΠΟΣΟΝ ΧΡΟΝΟΝ ΔΙΑΡΚΕΙ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟΝ.

Διὰ τῆς πείρας ἀποδεικνύεται καὶ ἕκαστος δύναται νὰ παρατηρήσῃ ἐν ἑαυτῷ τὸ ἄλλως τε καὶ ψυχολογικῶς πιθανώτατον φαινόμενον ὅτι ἐν ὄνειρῳ δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἐντὸς ὀλίγων δευτερολέπτων, τὸ πολὺ ἐντὸς ἐνὸς πρωτολέπτου συντελούμενην ὁλόκληρον σειρὰν εἴτε συναφῶν ἀλλήλοις εἴτε καὶ ἀσυναρτήτων γεγονότων, τῶν ὁποίων ἡ ἐξέλιξις ἐν τῇ πραγματικότητι θὰ διήρκει ἐπὶ ὀλοκλήρους ὥρας καὶ ἡμέρας. Ὁ χρόνος, ὡς γνωστόν, οὐδεμίαν ἔχει ἐξωτερικὴν ὑπόστασιν· ἡ ἰδέα τοῦ χρόνου γεννᾶται ἐν ἡμῖν ἐκ τῆς διαδοχῆς τῶν ἡμετέρων ἀντιλήψεων καὶ παραστάσεων. Ἐν ὄνειρῳ δὲ ἡ διαδοχὴ τῶν ἡμετέρων ἀναπαραστάσεων γίνεται πολὺ ταχυ-

τέρα ἢ ἐν καταστάσει ἐγρηγόρεως ἡ διαδοχὴ τῶν ἀντιλήψεων τῶν πραγματουμένων γεγονότων.

Ὁ Δρ. Φ. Σόλτς ἀναφέρει ἐκ τῆς ἰδίας πείρας τὸ ἐξῆς: „Σωματικῶς καὶ πνευματικῶς καταπεπονημένος καὶ ἐξηντλημένος ἐκ τῶν πολλῶν μόχθων καὶ ἀσχολιῶν τῆς ἡμέρας κατεκλίθη ἐπὶ τῆς κλίνης μου, ἀφοῦ προηγουμένως ἐχόρδισα τὸ ὀρολόγιόν μου καὶ τὸ ἔθηκα ἐπὶ τοῦ παρὰ τῇ κλίνῃ τραπέζιου, καὶ ἀπεκοιμήθην ἀμέσως, χωρὶς πρότερον νὰ σβέσω τὸν λύχνον. Παραχρῆμα εὗρέθην ἐν ὄνειρῳ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος γνωστοῦ μοί τινος πλοίου ἐν τῷ ἀνοικτῷ πελάγει. Ἦμην πάλιν νέος τὴν ἡλικίαν· ἤκουον τὸν ἀνάβρασμον